

Ämnesval

Under en av delkurserna på JP fick jag lära mig att ”gräva där jag står”, vilket är precis vad jag har gjort i det här journalistiska arbetet. Det finns flera anledningar till att jag har valt att göra ett arbete om cannabis, varav den största är att jag har ett personligt engagemang i frågan då jag själv missbrukat drogen under nästan halva mitt liv.

Och jag är inte ensam. Därför anser jag att det finns ett konstant behov av att informera samhället i allmänhet, och kanske ungdomen i synnerhet, kring frågans komplexa natur. Att få fram säkerställd statistik på hur många svenskar som röker cannabis går inte (bland annat på grund av svårigheten att mäta illegala handlingar), men enligt försiktiga siffror från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) så kan det röra sig om 175 000 svenskar som brukat cannabis under de senaste 12 månaderna (CAN 2014).

Men eftersom ett missbruk inte bara drabbar den enskilde individen utan även personerna i dess närhet så är det betydligt fler än så som påverkas.

Vidare är vi nu inne i en period där det blåser nya vindar inom den globala drogpolitiken, där synen på både skadeverkeverkningar och sättet att förhålla sig till cannabis ifrågasätts. Ett faktum som skulle kunna påverka även Sverige i framtiden. Det är alltså många som berörs, en förändringsprocess pågår, vilken kan komma att påverka oss. Därmed anser jag att ämnet lever upp till kriterierna för nyhetsvärdering om närhet i tid och rum så som de beskrivs av Häger, och även uppfyller kriterierna för samhällsrelevans och aktualitet (Häger 2009:86).

Research

På sätt och vis kan man säga att halva mitt liv har varit en researchprocess för det här projektet, och då refererar jag inte bara till själva användandet av drogen. Jag har nämligen under min historia med cannabis förflyttat mig mellan de två åsiktsläger som råder kring den debattframkallande växten. Till en början predikade jag drogens positiva egenskaper och dömde ut den rådande lagstiftningen, men efter att ha blivit drogfri ställde jag mig i motståndarnas ringhörna där skadeverkningarna är självklara och lagstiftningen därmed befogad. Idag befinner jag mig någonstans mitt emellan. Men den åsiktsförflyttningen har

gjort att jag inte bara kan de olika argument som framförs av respektive läger, utan jag har dessutom känt dem i hjärtat.

Populära argument *emot* den nuvarande prohibitionspolitiken varierar. Från den moraliska aspekten att vuxna människor själva bör ha rätten att avgöra vad de för in i sina kroppar, till att politiken kort och gott inte fungerar. Med facit i hand, menar motståndarna, kan man se att under ”kriget mot narkotikan” har produktion, såväl som konsumtion, ökat trots massiva insatser och att det därmed är en omöjlighet att förhindra (Goldberg 2011, 139-144).

Dessutom har kostnaderna varit oerhörda, inte minst för alla de som förlorat sina liv i skuggan av drogkriget i Mexiko under senare år.

Mot dessa argument står klassiska argument som att cannabis är farligt och därmed skulle utgöra ett hot mot folkhälsan om den släpptes fri.

Debatten utgår från dessa två positioner där bägge sidor är så säkra på sin ståndpunkt att det knappt går att kalla för debatt. Det liknar snarare en känslobaserad pajkastning, bara att den råkar äga rum på olika debattsidor (Goldberg 2011, 3). Min ambition med det här arbetet har varit att ge en så objektiv bild av problemet som möjligt. Eller åtminstone förmedla en känsla av att det är det jag skulle vilja göra, eftersom det här är en pilot jag har producerat. Med förhoppning om att få tillverka en längre dokumentär och därmed ha större möjlighet att gå på djupet inom detta, minst sagt, komplexa område.

Ett av mina ursprungliga incitament till projektet var det förmodade faktum att allt fler svenska ungdomar röker cannabis, vilket har rapporterats i flertalet medier under senare tid. Men det var ett faktum som visade sig inte stämma efter att jag talat med ansvariga på CAN. Enligt dem var ökningen endast marginell under 2000-talet, vilket även framgår av deras rapport (CAN 2014:81). Dock går det att urskilja en viss ökning av mängden cannabis som konsumeras, antalet har alltså inte ökat nämnvärt, men de ungdomar som redan röker cannabis, tenderar att röka allt mer.

Avgränsningar

Ämnet är som sagt komplext och det finns en uppsjö intressanta vinklar jag skulle vilja fördjupa mig i, men som jag av tidsmässiga och produktionstekniska skäl varit tvungen att avstå ifrån. Exempel på det är: Argumenten för- och emot, en beskrivning av den senaste tidens utveckling, samt en riktig analys av det aktuella forskningsläget för att nämna ett fåtal.

Källor, källkritik och val av intervjupersoner

Jag har inhämtat information från olika hemsidor som jag anser leva upp till Hägers kriterier för trovärdighet på webben då såväl syfte som upphovsman är tydligt (Häger 2009:153). Centrum för narkotikavetenskap, CAN och Folkhälsomyndigheten är några exempel på hemsidor där jag hittat information. Men i övrigt ställer webben höga krav på källkritisk värdering. Internet svämmar över av hemsidor om cannabis, alla med olika källor och budskap, och långt ifrån alla är producerade av tokiga hippies på Ibiza. Troligt är att just internet är en av anledningarna till svenska ungdomars förändrade syn på cannabis, kanske just för att trovärdigheten i avsändaren är svår att bedömma.

Utöver det har jag även läst Ted Goldbers bok *Legalisera Narkotika?* (han är även en av dem jag intervjuat), i vilken han redogör för utvecklingen av den nuvarande narkotikapolitiken och även framför de brister han ser i den (Goldberg 2011). Dessutom har jag pratat med flera personer på CAN, representanter från Karolinska Institutets beroendeforskning samt Uppsala Universitet och Maria Ungdom.

Men framför allt utgör de intervjuer jag genomfört största delen av faktaunderlaget. Och eftersom mitt arbete skulle bygga på tv-intervjuer var jag till en början tvungen att identifiera vilka personer som skulle intervjuas. Min ambition var att ge så många olika perspektiv som möjligt, under de förutsättningar som rådde, och eftersom jag är insatt i debatten så var det tämligen lätt att välja ut vilka forskare som skulle få uttala sig. Jag vet vilka personer som brukar förekomma i debatten samt har en grundläggande uppfattning om deras åsikter. Även det faktum att antalet svenskar som bedriver någon form av forskning på ämnet är ytterst begränsat gjorde det lättare, helt enkelt för att det inte finns så många att välja bland.

Häger refererar Thorsten Thurén i hur en källas trovärdighet ska bedömas. Källan ska vara, äkta, tendensfri, oberoende och inte allt för långt borta i tiden (Häger 2009:154).

Mina båda forskareexperter har tämligen skilda åsikter och jag kan inte veta säkert att de är tendensfria eller oberoende. Dels för de aktivt fram sina budskap i syfte att förändra alternativt behålla den nuvarande politiken, dels är deras uttalanden till stor del sekundära, de bygger alltså på forskning som andra har gjort, och inte de själva. Men då knappt någon forskning på cannabis bedrivs i Sverige, och internationell forskning till viss del pekar åt olika håll är det ett faktum svårt att komma ifrån. Jag har valt att luta mig mot att de bägge är professorer på ansedda universitet och därför bedömt dem som trovärdiga.

Jag kände sedan tidigare till Ted Goldberg, professor i sociologi vid Stockholm Universitet, då han i olika sammanhang delat med sig av sin syn på problemen med dagens narkotikapolitik. Jag anser att han har flera poänger i sina resonemang, och dessutom anses han i sin roll som professor ha rätt att uttala sig kritiskt i frågor där andra ofta avfärdas som oseriösa knarkliberaler. Därför valde jag att intervjua honom som representant för kritiken av den rådande politiken.

Men för den eftersträlvade objektivitetens skull, samt för att belysa komplexiteten behövde jag även någon som kunde försvara den rådande politiken. Dessutom menar Häger att en konflikt är alla berättelsers motor, något jag instämmer i helt (Häger 2009:88). För rollen som försvarare valde jag Fred Nyberg, professor i beroendeforskning vid Uppsala Universitet. Han uttalar sig ofta som expert i frågan och agerar även rådgivare till regeringen.

Utöver dessa experter som bidrar med sina respektive forskningsperspektiv ville jag också fånga känslan, eftersom det är där tv kommer till sin rätt som medium (Häger 2009:196). Jag ville förmedla en bild av vad ett cannabisberoende kan betyda för den enskilda personen. Det var inte fullt så lätt att hitta. Jag behövde någon som verkligen hade upplevt cannabis, som hade sett både fördelarna och nackdelarna. Men jag ville inte ha någon som kunde uppfattas som en ”stackars gammal pundare” utan någon som andades en viss framgång och därmed kunde slå håll på eventuella myter om hur en cannabissmissbrukare ska vara. Jag hittade slutligen en lämplig person genom en vän som jobbar tillsammans med honom. Han är en framgångsrik IT-entreprenör, och dessutom en härlig person som jag hoppades skulle ”gå genom rutan”. Jag hade träffat honom som hastigast sedan tidigare, kände till hans historia och visste därmed också att han skulle passa i rollen. Han hade heller ingenting emot att ställa upp på en intervju, vilket inte var självklart då missbruk fortfarande kan vara belagda med en viss skam.

Då problematiken med cannabis till hög grad berör ungdomar då de är dem som löper störst risk för skador, ville jag även hitta någon som kunde uttala sig om dem (Statens folkhälsoinstitut 2009:7). Jag bestämde mig för att intervjua någon med erfarenhet från att behandla ungdomar med cannabisproblematik för kunna få utförliga svar kring hur ungdomar resonerar i frågan. Jag var dessutom i stort behov av ett kvinnligt intervjuobjekt då alla andra

medverkande var män. Efter en del research hittade jag Helene Amadee, socialsekreterare på Maria Ungdom och en av de ansvariga för deras cannabisprogram.

Sedan fick jag inte plats med fler personer att intervjua eftersom jag dels ville att de intervjuade skulle få chansen att utveckla sina resonemang, dels siktade på en pilot kring 20 minuter och då anser att det hade blivit rörigt med allt för många personer.

I efterhand känner jag att mina val föll väl ut och jag anser att de kompletterar varandra väl, både i fråga om erfarenheter och åsikter, men också i det viktiga uppdraget att tillsammans ge en så nyanserad bild som möjligt.

Jag har haft en del tankar kring hur jag som journalist, källkritiskt, ska ha möjlighet att värdera det som experterna säger under intervjuerna. Det gäller inte bara mig i just det här projektet, utan jag menar att det är ett problem för hela vetenskapsjournalistiken. Vilken journalist har tid, möjlighet eller kapacitet att kontrollera de fakta som en professor hävdar kommer från forskning? Sin egen eller andras. Det blir extra tydligt när åsikterna går isär, som i mitt fall. Jag diskuterade detta med min svåger som är professor på KTH och som menade att det är precis så forskningen jobbar. Att diskussion och delade meningar är en nödvändig del av processen, som i slutändan förhoppningsvis leder fram till de rätta svaren. Må så vara, men den informationen gör inte vetenskapsjournalistens arbete lättare i stunden. I efterhand hade jag eventuellt kunnat vara något mer kritisk i mina frågor, å andra sidan är det inte helt lätt när det är en expert som intervjuas.

Ändrade planer

Initialt var min plan med projektet att genomföra en serie fristående intervjuer för webben. Tanken var att olika personer, med olika erfarenheter, skulle dela med sig av sina åsikter på en framtida hemsida riktad mot ungdomar. Den planen ändrades.

På mitterminsträffen med min handledare, då jag redan genomfört tre av intervjuerna, enades vi efter en kort överläggning om att projektet löpte risk att bli lite tråkigt. Jag fick tipset att istället tillverka en pilot till en dokumentär på ämnet, där jag själv skulle spela en aktiv roll. Nämligen att mot min bakgrund som cannabismissbrukare vara den ”sökande journalisten” på jakt efter svar på alla de frågor som mitt missbruk genererat. Ett förslag på en dramaturgisk lösning helt enkelt. Från början var jag inte helt övertygad, jag var av personliga skäl osäker på om jag ville använda mig av min egen bakgrund, men jag kom snart fram till slutsatsen att

det var en god idé. En personlig touch, i form av en resa mot svaren till de frågor jag samlat på mig, skulle kunna utgöra en bra röd tråd i filmen. Dessutom anser jag det förstärka min rätt att ha egna åsikter, om inte som journalist, så åtminstone i egenskap av före detta missbrukare. Men det var sannerligen lättare sagt än gjort. Balansgången mellan programledare/journalist och en personlig berättare visade sig vara hårfin och jag var tvungen att göra om det flera gånger innan jag tyckte det blev bra och tydligt nog. Helt nöjd är jag fortfarande inte, delvis också för att det var väldigt svårt att prata in i kameran. Mycket svårare än vad jag hade väntat mig.

Häger beskriver problematiken som skillnaden mellan att prata i samtalsform och efter manus. Han ger konkreta tips på allt från ordval, röstläge och hur betoningarna ska ligga, till kroppsspråk och ansiktsuttryck (Häger 2009:197-207). Men det var svårt för mig att genomföra trots instruktioner, eller kanske just därför. Men det fanns också andra faktorer som jag anser försvårade mitt arbete ytterligare. Som sagt skulle jag utgöra både den personliga berättelsen om ett missbruk, och den professionella guiden som formulerade de rätta frågorna, på samma gång, vilket var svårt. Men dessutom så skulle jag på något sätt även binda samman det som sades av intervjupersonerna till en någorlunda begriplig dramaturgisk berättelse. Det var en konsekvens av att jag under processen bytte berättarform. För när projektet påbörjades skulle varje intervju vara fristående och behövde därmed inte ställas mot varandra, därför hade jag heller inte lagt upp intervjuerna efter en sådan plan. Jag vet inte om det hade kunnat gå att lösa på ett bättre sätt om jag varit införstådd i slutprodukten redan på planeringsstadiet, men min gissning är att klippningen hade underlättats av någon form av grundidé till manus redan från början. Istället fick jag i efterhand göra vad jag kunde, av det jag hade. Det menar jag ställde ytterligare krav på min insats som programledare.

Häger poängterar dock att *träning gör dig tryggare* (Häger 2009:206), och det här var trots allt premiär för mig.

Kvalitativ intervju och expertintervju

När Trost beskriver i vilka fall kvalitativa intervjuer lämpar sig är det bland annat när man söker förståelse för människors sätt att resonera eller reagera, eller vill hitta olika typer av mönster (Trost 2010:32). Kvalitativa intervjuer är då en betydande del av forskningsprocessen menar han, och han får medhåll av McCracken som slår fast att intervjun är ett av de starkaste

redskap vi har att tillgå i den kvalitativa arbetsprocessen, eftersom den erbjuder en möjlighet att få uppleva världen ur en annan människas perspektiv (McCracken 1988:9).

Även om mitt arbete var ett journalistiskt sådant och inte en vetenskaplig studie så tycker jag att den beskrivningen stämmer bra överens med mitt mål. I samtliga intervjuer så handlar det först och främst om att förstå hur människor resonerar och reagerar. Och framför allt i den före detta missbrukarens fall ville jag se verkligheten ur hans ögon, som den en gång såg ut. För att så skulle ske avsatte vi bägge god tid för intervjun och började från första början. Han fick i sin egen takt berätta om sin uppväxt och berätta om omständigheterna som kom att forma honom som person. Bland annat hur han i stort sett var ensam mörkhyad i sitt umgänge, och hur det påverkade hans självbild och de val han gjorde. På så sätt tror jag att han började återuppleva känslorna från uppväxten och därmed kunde återge dem med en inlevelse som jag anser framkommer under intervjun.

Uwe Flick benämner en specifik form av kvalitativa intervjuer som expertintervju. Den menar han lämpar sig bland annat när man i början av ett projekt vill bekanta sig med ämnet i fråga (Flick 2012:165). Och även om jag redan hade en del förkunskaper så gick jag helhjärtat in i projektet med avsikt att skapa en större förståelse. I en expertintervju flyttas fokus också från den intervjuade själv, till något personen har kunskap om, precis som i alla mina fall, utom i den före detta missbrukarens.

Vidare menar Flick att när man genomför en intervju av det här slaget bör den vara mer fokuserad på det specifika ämnet, detta framför allt för att den som intervjuas ofta är under tidspress i egenskap av expert. Därför rekommenderas att konstruera en tydlig intervjuguide, och att sedan följa den. (Flick 2012:167).

Jag skapade intervjuguiden i form av öppna frågor, indelade i olika kategorier så som McCracken föreslår, men det gjorde jag egentligen mest för att vara säker på att inte glömma något (McCracken 2010:35). På grund av mina förkunskaper kände jag mig tämligen säker på att samtalet skulle fortlöpa relativt smärtfritt, vilket det också gjorde. Men det kändes ändå tryggt att ha intervjuguiden. Innan jag stängde av kameran var jag noga med att bocka av alla kategorier för att försäkra mig om att jag inte missat någonting i stundens hetta. För nackdelen med att ha för mycket förkunskaper, tror jag, är att vissa uttalanden ter sig provocerande och personliga. Och att jag därför bitvis kunde bli lite väl emotionell och ifrågasättande. Som

exempelvis under intervjun med Nyberg då han förklarade för mig att en människa som börjar röka cannabis under tonåren löper stor risk att sänka sin intelligenskvot med tio till tolv procent. Permanent.

När intervjun var slut korrigerade han det uttalandet något och berättade om helt ny forskning som pekar på att det trots allt kanske finns en möjlighet för hjärnan att återskapas något, men att resultatet av forskningen ännu inte är helt fastställt.

Flick menar också att en expertintervju endast ska utgöra en del av underlaget, då tanken är att flera perspektiv ska tillkomma och jämföras med varandra (Flick 2012:165). För mig var det en fördel eftersom det var så jag har planerat mitt arbete, att jämföra olika perspektiv. Vanligtvis är också expertintervjuer något kortare än andra kvalitativa intervjuer då experterna förmodas vara under tidspress, men i det här fallet blev de ändå långa. Kanske för långa i efterhand, att göra urvalet i redigeringen visade sig vara mycket svårt och tidskrävande. Att mina experter tog sig gott om tid tror jag delvis beror på att de anser ämnet vara så pass viktigt, men även att intervjuerna till viss del utvecklades till intressanta samtal som jag inbillar mig att även de uppskattade. Under intervjuerna med Nyberg och Amadee berättade jag om min egen erfarenhet, inte för att det var ett planerat val, utan för att frågan kom upp. Även den före detta missbrukaren kände till min bakgrund. Min gissning är att det påverkade deras entusiasm, vilken jag faktiskt i efterhand tycker mig kunna skymta i materialet.

Som nackdelar med metoden kan nämnas svårigheten att dels avgöra vem som är att betrakta som expert inom det valda området, dels att lyckas få tid för en intervju. För mig var det inga problem i de här fallen (se val av intervjupersoner), men däremot var det flera personer som avböjde medverkan från början när min ambition var att göra fler, men kortare intervjuer. Det är inget jag sörjer i efterhand, men det störde mig lite då det inträffade. För när jag kontaktat jämförbara personer i egenskap som journalist på TV4 vill alla vara med, men när jag presenterar mig som student har de helt plötsligt inte tid att ställa upp. Under min tid på Nyhetsmorgon arrangerade jag vid ett tillfälle, efter att president Obama hade uttryckt sig på ett kontroversiellt sätt i frågan, en debatt mellan just Goldberg och Nyberg. Då jag även förintervjuade dem vid det tillfället kom de ihåg mig nu, ifall det påverkade deras val att ställa upp den här gången vet jag inte.

I övrigt följde jag de regler som formuleras av Trost i hur kontakt med intervjupersoner ska tas. Jag ringde i god tid innan, presenterade mig kortfattat och beskrev syftet med intervjun, samt en bedömning av den tid jag ville ta i anspråk (Trost 2010:82).

Under själva intervjusituationen pekar Trost på vikten av att titta på den man intervjuar. Dels för att inte framstå som nervös, men också för att verka intresserad (Trost 2010:94). Det var svårt för mig. Jag var intresserad, och jag var inte nervös. Men däremot jobbade jag ensam med en kamera som saknar fungerande automatskärpa och dessutom har ett väldigt kort skärpedjup. Det betyder att den som intervjuas är skarp i ett visst läge, men oskarp bara några centimeter framåt eller bakåt. Anledningen till att jag valt att jobba med en sådan kamera är estetisk, jag tilltalas helt enkelt av relationen mellan skärpa och oskärpa. Fåfängt och korkat kan tyckas, men konstnären i mig ville ha det så. Möjligtvis kan jag i efterhand tycka att det var fel val då riskerna med ett sådant tillvägagångssätt kanske är större än den eventuella vinning som ett kort skärpedjup ger. Risken är nämligen att personen som intervjuas mitt i en viktig mening förflyttar sig in i oskärpa, och att meningen därmed inte går att använda. Och för att motverka att precis just det hände var jag alltså tvungen att ständigt titta i kameran för att säkerställa skärpan, och kunde därmed inte vara fullt så närvarande i intervjun som jag hade önskat. Lärdomen blir att antingen skippa det korta skärpedjupet, eller att jobba ihop med en fotograf.

Vidare pekar Flick på det faktum att experter kan ha en tendens att blanda in personliga åsikter i sitt beskrivande, och skillnaderna kan ibland vara svåra att utläsa (Flick 2012:167). Det är som tidigare nämnt något jag har försökt att förhålla mig till då jag anser det vara tydligt att de båda drivs av en stark tro på sina respektive åsikter. Min lösning, rätt eller fel, har varit att helt enkelt i redigeringen välja bort de avsnitt där jag misstänker att driften är allt för stark. I en eventuell framtida dokumentär kommer jag behöva tänka till kring det, men i det här läget var mitt mål som sagt att skapa intresse, därför anser jag den åtgärden tillräcklig. Som exempel på det kan nämnas när båda professorerna uttalade sig om risken att fastna i ett beroende där Goldberg menade att det bara var fyra procent som utvecklade ett beroende, medan Nyberg påstod att det var en på sex. Forskningen är förvisso otydlig, men tendensen anser jag ligga i vilken forskning man väljer att referera till.

Genre, produktion och stilistik

Jag har gjort en pilot, men piloten avser en dokumentär. Med andra ord är det en dokumentär dramaturgi och känsla jag har försökt att skapa. Häger refererar en tv-chef som ska lära den

berömda dokumentärfilmaren Tom Alandh hur man skapar dramaturgi i början av hans karriär: *Börja in i helvete bra, inledningen ska vara som en spark i magen, sluta med en knorr. Och så lägger du resten av storyn emellan* (Häger 2009:234).

Lite så har jag försökt tänka i redigeringen. Men då jag inte har gjort en hel dokumentär så finns inte heller någon riktig story. Vad jag i praktiken har gjort är att korsklippa fyra olika intervjuer, och istället för den traditionella speakertexten, agerar jag själv brygga mellan de olika ämnesområdena. Till det har min ambition varit att lägga bilder som både ska vara stämningsfulla, men helst också reflektera det som sägs under intervjuerna. Samtidigt som jag inte velat göra apelsinteve, alltså övertydlig pekboksjournalistik (Häger 2009:236).

Det har varit en utmaning, minst sagt. Av flera anledningar. Till att börja med är jag varken en erfaren fotograf eller duktig redigerare, sedan fanns heller inga självklara bilder att bilda med. Då piloten endast bygger på människor som pratar och inte gör någonting konkret som går att filma, ställdes höga krav på min kreativitet i jakten på bilder. Några självklara bilder kunde jag ta från respektive arbetsplats, och sedan så lyckades jag övertala min flickvän och ett par av hennes vänner att agera ungdomliga gräsrökare, men utöver det tvingades jag springa ut och in mellan redigeringen och mitt närområde för att filma blommor, träd, vatten och människor. Allt jag kunde komma på att bilda med. Dessvärre är det precis vad Häger beskriver som ”trött tv”, han menar att för att tv ska bli bra bör en dynamik mellan människor äga rum och bilderna får inte sättas oförankrade i det som sägs (Häger 2009:232-233). För som Häger påpekar, tv är ett känslomedium, och bilderna spelar en avgörande roll i att skapa den känslan (Häger 2009:231). Han slår därför fast att research för tv går lika mycket ut på att hitta bilder, som att gräva fram fakta. Eftersom fakta dessutom gör sig dåligt i tv.

Eventuellt borde jag därför ha tänkt till lite innan kring valet av presentationsform, men samtidigt förstod jag inte riktigt hur tidskrävande och svårt det skulle vara. Och eftersom jag jobbat en del med tv tidigare så hade jag en känsla av hur jag ville att det skulle se ut, därför blev frustrationen extra stark då jag på grund av egna tillkortakommanden som fotograf och redigerare inte nådde riktigt ända fram. Nämligen så anser jag att mitt grundmaterial håller hög kvalitet, och jag tror att genom ett skickligare tekniskt hantverk hade det kunnat framgå tydligare. I en eventuell dokumentär kommer jag vilja vara på plats där någonting händer, med skeenden och personer att följa i deras vardag. Historier att binda upp fakta kring. Jag har två personer i åtanke, i bägge fallen kommer ett visst mått av övertalning att krävas. Den ena är en svensk kvinna i Colorado som gift sig med en cannabisodlare. Colorado var den första delstaten att legalisera cannabis, utvecklingen där vore enormt intressant att dokumentera genom ett par svenska ögon. Dock avböjde hon medverkan för denna pilot, men

min förhoppning är att hon kanske går att övertala inför en seriös dokumentär. Den andra personen är en svensk man som varje år åker och jobbar på en marijuanaodling belägen i Red Wood-skogen i Kalifornien. Enligt honom är odlingen vackert belägen och besöks årligen av spännande människor från hela världen som söker sig dit för att jobba. Bägge tror jag skulle utgöra intressanta historier, och förhoppningsvis även tillhandahålla ett bra bildmaterial.

Häger ger tydliga instruktioner i det tekniska hantverket. Från hur man placerar sig vid kameran under intervjusituationen till hur man regisserar intervjupersonerna till användbara klippbilder, och hur viktig roll miljöljuden spelar (Häger 2009:236-237). Dessa instruktioner har jag försökt att följa så gott jag har kunnat, till och med miljöljuden. För en viktig ingrediens i all stämningsfull tv är så klart ljudet. Från miljöljud till musik. Och där stötte jag på ytterligare problem. För det första är det svårt. Hur ska ljudnivåerna förhålla sig till varandra? När passar det med stämningsmusik? Vilken typ av musik behövs för att styra känslorna åt önskvärt håll? Men också, var finns det musik som får användas enligt det upphovsrättsliga regelverket? Jag hade så klart ingen budget att köpa musik, så jag blev tvungen att försöka hitta musik som jag tyckte höll måttet på hemsidor där musiken är gratis. Det var inte helt lätt, förmodligen av den enkla anledningen att bra musik kostar pengar. Men till slut hittade jag en hemsida med musik jag tycker håller tillräcklig nivå, och jag anser mig tämligen nöjd med resultatet. Även om jag som sagt absolut tror att det hade kunnat bli bättre.

Det finns också ytterligare en aspekt att ta hänsyn till när man gör en tv-journalistik, framför allt på dokumentär nivå. Nämligen att det som sägs ska inte bara vara intressant och korrekt, utan det ska också sägas på rätt sätt. Ska man fånga känslan så går det inte att inkludera allt för långa och krångliga resonemang, utan det måste sägas rappt och kärnfullt. Gärna på ett litet häftigt sätt, så att tittaren reagerar. Häger beskriver dem man söker som ”tv-mässiga forskare”. På sätt och vis anser jag att jag haft tur där. Jag tycker nämligen att mina intervjupersoner gjorde bra ifrån sig och ”levererade” tv-mässiga uttalanden med jämna mellanrum.

Som när den före detta cannabissmissbrukaren beskriver hur han såg på cannabis och omvärlden under sin tid som missbrukare:

- *Alla har möjlighet att få det jag har, men det är så få som vågar ta det. Kan jag få några till att faktiskt våga ta det, då borde jag kunna göra världen lite bättre. Det var så snurrigt det var till slut.*
- *... Vi har det så jävla underbart, livet kan inte vara bättre. Även fast livet var åt helvetet. Jag har världens bästa liv, och så kunde jag kanske ha en olycklig flickvän, ingen kontakt med min brorsa eller*

mina föräldrar, bojkottat mina fem närmsta barndomsvänner, ha skulder på 400 000 och de är lite misstänksamma på jobbet kring om jag håller på med droger. Ändå kan jag ligga... Jag har verkligen världens bästa liv.

Eller när Helene Amadee, enligt hennes erfarenhet, beskriver hur cannabis kan påverka en person:

- *Han kommer att sitta och röka och kläcka briljanta idéer på fredagskvällen, men han kommer inte att resa sig ur soffan och göra någonting åt det.*

Ted Goldberg beskriver varför han anser att svensk narkotikapolitik är misslyckad:

- *Vi har den lagstiftning vi har, vi har den politiken vi har, därför att vi har påstått att där igenom ska vi minska nyrekrytering till droganvändandet – men det har vi inte alls gjort. Vi skulle minska antalet problematiska konsumenter, men om man jämför Sverige med exempelvis Nederländerna som har en väldigt liberal drogpolicy och har haft coffe shops i fyrtio år eller så... Vi har lika många problematiska konsumenter per capita som Nederländerna har. Vi skulle minska tillgången, men CAN har gjort en undersökning bland tonåringar och frågat: Kan du få tag på narkotika? Och över hälften av dem svarar att de kan få tag på det i sin närmiljö utan besvär*

Argumenten om antalet problematiska konsumenter har jag efter intervjun kontrollerat mot uppgifter som presenteras av CAN. Lite beroende på hur man väljer att läsa statistiken stämmer de (CAN 2014), samtidigt har troligen Goldberg tillgång till fler studier än vad jag kunnat hitta på internet. Att CAN slagit fast att 54 procent av ungdomarna kan få tag på narkotika i sin närmiljö stämmer (CAN).

Sista ordet i piloten fick Fred Nyberg med sin egen tolkning av vad som skulle kunna hända om Sverige valde att legalisera marijuana:

- *Risken är, det säger jag inte att jag har några vetenskapliga belegg ännu för, men när man talar om vad man kan ana. Det är att man kan få en hel generation av kreativa personer, som går förlorade. Och i och för sig är det inget nytt i historien, man hade det likadant i Kina under opiumtiden på 1800-talet. Man talar om att man bedövade en hel generation. Och är syftet med att släppa marijuana fri, att bedöva ungdomsgenerationen som ska vara med och lösa framtidens problem, då har vi bekymmer.*

Och det är kring dessa, och många till, jag i efterhand försökt bygga storyn, men naturligtvis också med det innehållsmässiga i åtanke.

Men mitt mål med det här projektet var att tillverka en pilot. Och tanken med en pilot är (som jag ser det, vet inte om det finns tydliga ramar för det) att väcka intresse. Kanske egentligen

mer att generera frågor, som kräver att få bli besvarade i en fulländad dokumentär. Så har i alla fall jag tänkt i det här projektet. Visserligen innehåller min pilot en del svar (det är ju i första hand ett examensarbete), men den reser även viktiga frågor. Hur ska vi hantera den framtida cannabissituationen? Mitt mål var att peka på några utvalda områden: Cannabis kan vara förödande för den som fastnar. Det sveper en legaliseringsvåg över världen. Sverige kan komma att påverkas. Dagens narkotikapolitik har brister. Det anser jag framgår genom Goldbergs uttalanden. Även om inget bättre alternativ presenteras.

I övrigt så tror jag att den här filmen är något lång för att kunna kallas pilot rakt av, men då det var ett journalistiskt examensarbete ville jag också presentera åtminstone några svar.

Målgrupp

Min första tilltänkta målgrupp, när jag jobbade i tron om att skapa en hemsida, var ungdomarna. Till viss del hade jag hunnit börjat tänka kring hur man lyckas med det omöjliga uppdraget att få ungdomar att lyssna på något de inte vill höra, men hade inte kommit på några revolutionerade lösningar. Därför kom mitt beslut att byta inriktning och därmed målgrupp delvis som en befrielse. Nu är min primära målgrupp beställaren på en lämplig tv-kanal, kanske i första hand UR som gör den här typen av produktioner. Men den avsedda målgruppen för slutprodukten är bred. Jag tänker mig egentligen alla som är intresserade av dessa frågor eller av samhällets utveckling i stort. Dock har jag fortfarande inte släppt ungdomarna helt, min önskan är att det ska bli en dokumentär som även de ska kunna ta till sig. Och den känslan har jag velat förmedla redan i piloten. Det har varit ett aktivt val från min sida att inte enbart visa upp cannabis som skrämselfpropaganda med stora pekpinnar, därför har jag bland annat varit tydlig med det faktum att vissa faktiskt kan hantera cannabis utan några allvarligare konsekvenser. Samt att det inte är en drog som direkt vänder upp och ned på livet och får den som provat att gå och ställa sig och svaja på plattan. Men samtidigt vill jag också varna för att det kan gå snett, och att det är svårt till en början att veta hur olika individer påverkas. Att vara så ärlig som möjligt tror jag är nyckeln, och jag anser i efterhand att min avsikt infriades.

I denna pilot har inga ungdomar fått komma till tals eftersom jag helt enkelt inte hann lokalisera lämpliga ungdomar. I en dokumentär kommer jag att ta mig den tiden, deras åsikter är viktiga. Särskilt eftersom de är en viktig del av den tilltänkta målgruppen.

Etik

Jag har inte stött på så värst många etiska dilemman under mitt projekt, men däremot finns det ett grundläggande problem av etisk karaktär med att göra film om något som är förbjudet. Det problemet har exempelvis gjort att jag inte kunnat intervjua någon som faktiskt är aktiv cannabisrökare om deras perspektiv, vilket annars hade varit önskvärt. Jag har ställt frågan till ett par i min bekantskapskrets, där samtliga har avböjt. Någon kunde tänka sig att ställa upp under anonyma förhållanden, vilket kanske kan vara ett alternativ i en eventuell dokumentär, men inget jag kände fick plats i en begränsad pilot. Vid ett sådant scenario kanske man också ska fundera en stund på huruvida den intervjuade i fråga till fullo begriper innebörden av sin medverkan. Jag skulle eventuellt kunna tänka mig att en kanal vill gardera sig mot att en senare tillnyktrad person ångrar sig, och menar att den inget förstått på grund av drogerna.

Det enda klockrena etiska dilemma som uppstått var när jag i min jakt på ungdomar att filma gick upp till majbrasan på berget där jag bor. Min förhoppning var att hitta massa 18-åringar som satt och drack öl, men så blev det inte. Däremot såg jag en grupp ungdomar i 15-årsåldern, som jag också smygfilmade i skydd av en buske och nu har klippt in i filmen. Häger beskriver lagen som att man får filma vem man vill (inklusive ungdomar) på offentlig plats, men att däremot publicering kan vara antingen förtal eller i strid med pressetiken (Häger 2009:289). Den beskrivningen kändes lite luddig tyckte jag och sökte mig därför vidare till Svenska Fotografers Förbund, vars jurister förklarar situationen ytterligare på deras hemsida. När det gäller filmning av minderåriga i reklam syfte krävs tillstånd från båda föräldrarna, men för att gardera sig rekommenderar de även tillstånd när syftet är dokumentärt.

Trots det valde jag av flera anledningar att använda bilderna. Syftet är just dokumentärt, även om det råkar handla om cannabis. Men jag anser att det tydligt framgår att de bara är ungdomar, och på intet sätt framstår som unga cannabisrökare. Men enligt de pressetiska yrkesreglerna kring anskaffning av material, så som de är beskrivna av Svenska Journalist Förbundet, bör berörda personer informeras om publicering (främst intervjuade), men hänsyn bör även tas vid anskaffning av bilder (SJF). Men i det här fallet, resonerar jag, kommer denna pilot inte att publiceras, utan endast att visas i slutna miljöer. Skulle det här göras på allvar så kommer jag att arrangera en inspelning där samtliga ungdomars föräldrar har godkänt medverkan.

Upphovsrätten för musiken hade jag kanske inte behövt bry mig om då syftet aldrig var att publicera offentligt (SJF), men eftersom det var möjligt valde jag ändå att använda musik som var fri att använda.

Erfarenheter

Det här har varit en lärorik process på många sätt. Jag kan inte säga att jag fått massa nya insikter om själva beroendeproblematiken eller den rådande cannabissituationen, men det var relativt väntat då jag som sagt redan var tämligen påläst.

Däremot har jag lärt mig en hel del om att göra tv.

I roller som reporter eller researcher är det lätt att tro att historien, eller avslöjandet, är det som betyder något och att resten är något som sker mer eller mindre per automatik. Det kommer jag aldrig att tro igen. En film blir helt enkelt inte en film om det inte finns ett rikt material av snygga bilder, så är det bara. Det behövs att någonting händer i rutan, att olika personer gör olika saker i olika miljöer, och där har jag tyvärr inte lyckats.

Och en historia, hur välresearchad den än må vara, berättas på ett spännande sätt enbart genom ett skickligt hantverk i redigeringen. Alla delar spelar lika avgörande roller, om någon del brister, så blir slutprodukten lidande.

Jag har också lärt mig att det tar tid att göra tv. Fred Nybergs labb ligger i Uppsala. Hade jag skrivit en artikel om cannabis hade det räckt med ett telefonsamtal på en kvart, och därefter hade artikeln varit i produktion. När den var färdigskriven hade jag avslutat med ett par kompletterade bilder från Scanpix. I mitt fall började det med samma samtal på en kvart, följt av en viss mejlkorrespondens, då vi framför allt bestämde tid. Därefter fick jag ta mig till Uppsala Universitet, filma intervjun plus så många olika klippbilder som bara möjligt. Då jag dessutom känner till mina egna begränsningar så tog jag för säkerhets skull tio gånger så många klippbilder, eftersom jag förstod att kvaliteten inte skulle vara god nog på många av dem. Därefter hem igen och föra över allt material i datorn. Den processen tog en dag, och då hade jag inte ens tittat på materialet, analyserat det som sas, eller påbörjat urvalet. Totalt, med klippbilder och musikläggning, tog Nybergs del många dagar att göra och i slutprodukten medverkar han i ett par minuter. Likadant har det varit med hela processen. Det tog en timme att gå ut och filma en båt, som fick två sekunder i piloten.

Men samtidigt är det just det som tilltalar mig med tv. Möjligheten att få skapa någonting som inte bara är viktigt, informativt eller intressant, utan också snyggt och känslframkallande.

Litteraturförteckning

- Flick, Uwe (2009) An introduction to qualitative research. London: Sage
- Goldberg, Ted (2011) Legalisera narkotika? Ett diskussionsunderlag. Solna: Academic Publishing of Sweden
- Häger, Björn (2009) Reporter – En grundbok i journalistik. Stockholm: Norstedts
- McCracken, Grant (1988) The Long Interview. London: Sage
- Trost, Jan (2010) Kvalitativa intervjuer. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

- <http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12336/R-2009-13-Skador-av-hasch-och-marijuana.pdf>
- <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Fragor-och-Svar/Narkotika/#Hur-manga-anvander-narkotika-i-Sverige>
- <http://can.se/contentassets/3f30e3b70ebb461c928fdccd5a0c3606/drogutvecklingen-i-sverige-2014.pdf>
- <http://www.can.se/contentassets/deb46884851848eb93f9dff800f5c21c/can-rapportserie-75-ungdomars-drogvanor-1994-2003-sammanfattning.pdf>
- <http://www.can.se/sv/Tidskriften-AoN/EU-valet/iForskningibr-Sa-anvands-cannabis/>
- <http://www.sfoto.se/sff/fragor-till-juristen/behover-jag-tillstand-att-filma-minderariga>
- <https://www.sjf.se/yrkesfragor/upphovsratt>
- <https://www.sjf.se/yrkesfragor/yrkesetik/spelregler-for-radio-och-tv/yrkesregler>

